26/03/2019

“Χωρίς την Ορθοδοξία δεν θα υπήρχε Ελλάδα”

/ Γνώμες

Μιχαήλ Τρίτος, Καθηγητής Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Ορθοδοξία είναι η γνήσια προέκταση της Εκκλησίας του Χριστού. Η Μία, Αγία, Καθολική και Αποστολική Εκκλησία. Ο πνευματικός χώρος, όπου διδάσκεται ορθά το περιεχόμενο της θείας εξ αποκαλύψεως αλήθειας, βιώνεται το διαρκές παρόν της σωτηρίας και συντελείται η μεταμόρφωση του ανθρώπου και του κόσμου.

Περιεχόμενο της Ορθοδοξίας είναι ο παρατεινόμενος στους αιώνες Χριστός, όπως τον κήρυξαν οι Απόστολοι, όπως τον δίδαξαν οι Πατέρες, όπως τον δογμάτισαν οι Οικουμενικές Συνοδοί.

Αν και ο χαρακτήρας της Ορθοδοξίας είναι οικουμενικός και οικουμενική η αποστολή της, κανένας δεν μπορεί να αμφισβητήσει την ιδιάζουσα σχέση της με τον ελληνισμό και τα ελληνικά χαρακτηριστικά της. Η Ορθοδοξία συνδέθηκε με το ελληνικό Έθνος με ένα σύνδεσμο αγάπης αιματηρής, θυσίας και θριάμβου. Η Ορθοδοξία μπορεί να μην είναι υπόθεση μόνο της Ελλάδος. Όμως η Ελλάδα είναι υπόθεση της Ορθοδοξίας και δεν γνωρίζουμε τί μορφή θα είχε η Ορθόδοξη Έκκλησία χωρίς την Ορθόδοξη Έκκληοία χωρίς την ελληνική κληρονομιά. Πάντως

γνωρίζουμε ότι χωρις την Ορθόδοξη Εκκλησία Ελλάδα δεν θα υπήρχε σήμερα. Ο εθνικός μας ιστορικός Κωνσταντίνος Παπαρηγόπουλος γράφει: «Το ελληνικόν Έθνος δεν διεσώθη, τουλάχιστον δεν διέσωσε την ιστορικήν του αξίαν, ειμή δια της μετά του χριστιανισμού συμμαχίας». Και ο σοφός ιστορικός Σπυρίδων Ζαμπέλιος σε απόλυτη συμφωνία με τον εθνικό μας ιστορικό, παρατηρεί: «Το όνομα της Έλλάδος άνευ του χριστιανισμού δεν ηθελεν ίσως υπάρχει σήμερον ή εντός βιβλιοθηκών και εις σοφών τινών αναμνήσεις».

Η Ορθοδοξία συνέβαλε στην κάθαρση του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού και τον βοήθησε να κάνει υπέρβαση της κρίσεως, την οποία διερχόταν. Διατήρησε την ιστορική του μνήμη και αξιοποίησε τα θετικά του στοιχεία. Η ύπαρξη αρχαίας ελληνικής φιλολογίας και κλασικών σπουδών οφείλεται στους Πατέρες της Έκκλησίας και τα αντιγραφικα εργαστήρια, που πρόβαλαν τα έργα των αρχαίων συγγραφέων.

Κατά τη βυζαντινή περίοδο η Ορθοδοξία ύπηρξε η συνεκτικός δεσμός, που σφυρηλάτησε τη συνένωση των πολιτών του βυζαντινού κράτους σε μια κοινή εκπολιτιστική προσπάθεια. Η πολιτική ιστορία της βυζαντινής αυτοκρατορίας δεν είναι δυνατόν να κατανοηθεί χωρίς την Ορθοδοξία αλλά ούτε και η Ορθοδοξία χωρίς την αυτοκρατορία. Το ίδιο μπορούμε να πούμε και για τον πολιτισμό των βυζαντινών, που είναι ακατανόητος χωρίς την Ορθόδοξη Εκκλησία.

Όμως εκεί όπου η παρουσία της Ορθοδοξίας υπήρξε εντονότερη ήταν η περίοδος μετά την πτώση της βασιλεύουσας και τη διάλυση της βυζαντινής αυτοκρατορίας. Τότε η Ορθοδοξία είδε ως ιστορικό χρέος της τη διατήρηση του ελληνισμού. Και ανταποκρίθηκε στο χρέος αυτό με απόλυτη συνέπεια τετρακόσια ολόκληρα χρόνια. Είναι πραγματικά ανυπολόγιστες οι υπηρεσίες που πρόσφερε η Ορθοδοξία στο ελληνικό Γένος σε όλη τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας. Παιδεία, κοινωνική πρόνοια, διασφάλιση των πνευματικών θησαυρών της ανθρωπότητας, καλλιέργεια του ηρωϊκού φρονήματος υπήρξαν οι κυριότεροι τομείς δράσεως της Εκκλησίας κατά τη διάρκεια της μακράς αυτής περιόδου. Η Ορθοδοξία δεν αρκέσθηκε σε μια αφηρημένη παρηγοριά, αλλά έγινε μια άλλη κιβωτός μέσα στην οποία διασώθηκε η ελληνική γλώσσα και η εθνική συνείδηση.

Τρεις είναι οι σπουδαιότεροι στόχοι της Ορθοδοξίας αυτή την περίοδο. Η διατήρηση της ελληνικής παιδείας, η καλλιέργεια του ηρωϊκού πνεύματος με τις θυσίες του κλήρου και η αναστολή του εξισλαμισμού, που ήταν ταυτόχρονα και αναχαίτιση του εκτουρκισμού.

Η διατήρηση της ελληνικής παιδείας απετέλεσε πρωταρχικό μέλημα της Εκκλησίας την ταραγμένη αυτή περίοδο, αφού μετά την Άλωση μοναδικός

πνευματικός φορέας στον τουρκοκρατούμενο ελληνισμό έμεινε η Εκκλησία. Η παιδεία ήταν κατά το πλείστον έργο των κληρικών. Στους καταλόγους των ελληνικών σχολείων και Ελλήνων Λογίων, που συνέταξαν ο Ματθαίος Παρανίκας και ο Κωνσταντίνος Σάθας, τα 2/3 και πλέον των δασκάλων ήταν ιερωμένοι. Μόνον ο Άγιος Κοσμάς ο Αιτωλός ίδρυσε περισσότερα από 200 σχολεία, σημερινά δημοτικά, και 30 ελληνικά, πραγματικός άθλος για την εποχή εκείνη. Δικαιολογημένα, ο Αδαμάντιος Κοραής έλεγε: «Πρώτος η κλήρος άρχεται της αναμορφώσεως του Έθνους δια της παιδείας». Για να συνεχίσει και ο Ιωάννης Καπποδίστριας, ο οποίος, γράφοντας στον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη, έλεγε: «Αν τα σχολεία ευδοκιμούσι πολλαχού της Ελλάδος, τούτο συμβαίνει, γιατί βρίσκονται υπό την αιγίδα της Εκκλησίας, γι αυτό η Πύλη σέβεται αυτά».

Η Ορθοδοξία στα χρόνια της Τουρκοκρατίας έχει να παρουσιάσει από όλα τα κλιμάκιά της μάρτυρες και αγωνιστές. Οι Τούρκοι είχαν αντιληφθεί καλύτερα από μερικούς σύγχρονους Έλληνες τη θέση και τη σημασία της Εκκλησίας στην εθνική μας υπόθεση. Γι αυτό θανάτωσαν 11 Πατριάρχες καί 100 Επισκόπους από το Διονύσιο το φιλόσοφο μέχρι το Χρυσόστομο Σμύρνης. Σε 6.000 ανεβάζει ο Πουκεβίλ τους θανατωθέντες λειτουργούς της Εκκλησίας στο χρονικό διάστημα του αγώνα. Στο σημείο αυτό αξίζει να μνημονευθούν οι μοναχοί του Αγίου Όρους και οι 200 μοναχοί της Νέας Μονής Χίου, οι οποίοι θανατώθηκαν κατά την καταστροφή του νησιού.

Τεράστια υπήρξε η συμβολή της Εκκλησίας και στην αναχαίτιση του εξισλαμισμού, που αποτελούσε στα χρόνια της Τουρκοκρατίας διαρκή αφαίμαξη του ελληνισμού και σοβαρή απειλή εξαφανίσεως του. Σ’ αυτό το κύμα του θρησκευτικού και εθνικού αποχρωματισμού υψώθηκε ως ανασχετική δύναμη η θυσία των νεομαρτύρων. Χάρη στη θυσία τους η σκλαβωμένη πατρίδα δεν υπέκυψε ολοκληρωτικά στον εξισλαμισμό και απέφυγε τον αφελληνισμό, διατηρήθηκε η εθνική συνείδηση στο δούλο Γένος και οι αγωνιστές της εθνικής ελευθερίας εμψυχώθηκαν από την ανεπανάληπτη θυσία τους.

Αλλά και κατά τη διάρκεια του μακεδονικού αγώνα η προσφορά της Ορθοδοξίας υπήρξε πολύ μεγάλη. Την στιγμή κατά την οποία το ελληνικό κράτος παρακολουθούσε με αδράνεια τα συμβαίνοντα, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, η Μητέρα Εκκλησία, στάθηκε η πρωταρχική και κύρια δύναμη για τη σωτηρία της μαρτυρικής αυτής περιοχής. Με διπλωματικές παρεμβάσεις στην Υψηλή Πύλη, έντονες διαμαρτυρίες στις Μεγάλες Δυνάμεις, ενίσχυση και συντονισμό της εκκλησιαστικής διοικήσεως στις εμπερίστατες επαρχίες του οικουμενικού θρόνου, αγωνιζόταν να προστατεύσει την ελληνικότητα της Μακεδονίας.

Ειδικότερα, ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ ο Γ’ ο μεγαλοπρεπής με το υψηλό αίσθημα εθνικής ευθύνης που τον διέκρινε, απεφάσισε να στείλει στη Μακεδονία νέους στην ηλικία Μητροπολίτες, με μεγάλη μόρφωση, θάρρος και γενναιότητα, για να σταθούν με αυταπάρνηση στο χειμαζόμενο ποίμνιο. Αντιπροσωπευτικά αναφέρουμε τους Μητροπολίτες: Κορυτσάς Φώτιο Σαλπίδη, Καστοριάς Γερμανό Καραβαγγέλη, Πελαγονείας Ιωακείμ Φορόπουλο, Γρεβενών Αιμιλιανό Λαζαρίδη κ.α. Οι ηρωικοί αυτοί Ιεράρχες με τους αγώνες και τη μαρτυρική θυσία της ζωής τους έγιναν σύμβολα αντιστάσεως του λαού, στέργιωσαν την πίστη του μακεδονικού Ελληνισμού και έδωσαν ελπίδες εθνικής ανάστασης. Η θυσία τους παραδειγμάτισε το λαό, τόνωσε το φρόνημά του και γιγάντωσε την εθνική του συνείδηση.

Όπως σε όλους τους εθνικούς αγώνες, έτσι και κατά τη μικρασιατική καταστροφή η Εκκλησία έκανε το χρέος της. Οι λειτουργοί της έδωσαν το δικό τους «παρών» σε όλη τη διάρκεια της εθνικής αυτής περιπέτειας. Ο από Δράμας Σμύρνης Χρυσόστομος, ενώ είχε τη δυνατότητα να φύγει, έμεινε κοντά στο ποίμνιό του, μέχρις ότου ο μαινόμενος όχλος, ύστερα από μια εικονική δίκη, κυριολεκτικά τον κατεσπάραξε. Τον Μοσχονησίων Αμβρόσιο τον πετάλωσαν και μετά τον κατακρεούργησαν. Τον Κυδωνιών Γρηγόριο τον έθαψαν ζωντανό, ενώ δεκάδες κληρικών του εκτελέστηκαν. Ο Αμασείας Ευθύμιος ξεψύχησε στις φυλακές, ύστερα από ανήκουστα βασανιστήρια σαράντα ημερών, ενώ τον πρωτοσύγκελλό του αρχιμανδρίτη Πλάτωνα Αϊβατζίδη τον απαγχόνισαν.Ο Μητροπολίτης Ικονίου Προκόπιος πέθανε από τα βασανιστήρια στις φυλακές, ενώ εκατοντάδες κληρικοί είχαν ανάλογο φρικτό τέλος. Όλοι αυτοί και άλλοι άγνωστοι εθνομάρτυρες συνεχίζουν την μακραίωνη εκκλησιαστική παράδοση και πιστοποιούν την εθναρχική αποστολή της Εκκλησίας.

Κατά την περίοδο του ελληνοϊταλικού πολέμου του 1940 η Εκκλησία πρωτοστάτησε ποικιλότροπα. Η Ιερά Σύνοδος της Εκκλησίας της Ελλάδος ευλόγησε από την πρώτη στιγμή τα όπλα των αγωνιστών και κατέφυγε στις χριστιανικές Εκκλησίες όλου του κόσμου, για να καταγγείλει τη φασιστική εισβολή. Σε όλες τις Ιερες Μητροπόλεις ψέλνονταν διαρκώς παρακλήσεις για την

αίσια έκβαση του αγώνα και εμψυχωνόταν ο λαός με κατάλληλες ομιλίες από τους Ιεράρχες και τους λοιπούς κληρικούς.

Η βοήθεια της Εκκλησίας στον αγώνα του ’40 δεν ήταν απλώς ηθική, αλλά και γενναιόδωρα οικονομική. Μόνο το Ιερό ίδρυμα της Ευαγγελίστριας της Τήνου διέθεσε για τον αγώνα του ’40, 5.000.000δρχ. και όλα τα αφιερώματα και κοσμήματα. Στην Αρχιεπισκοπή Αθηνών συστήθηκε πρόνοια στρατευομένων με 173 παραρτήματα σε ολόκληρη την πρωτεύουσα και τον Πειραιά. Με το Β.Δ. της 12ης Ιουνίου 1940 επιστρατεύθηκαν πλείστοι κληρικοί ως στρατιωτικοί Ιερείς, οι οποίοι με τα φλογερά τους κηρύγματα, τις κατανυκτικές ακολουθίες και τη γενικότερη εμψυχωτική τους προσπάθεια, τόνωναν το φρόνημα των στρατιωτών και τους προετοίμαζαν ψυχολογικα για τις δύσκολες επιχειρήσεις. Δεν ήταν λίγοι οι στρατιωτικοι Ιερείς, που πρόσφεραν ακόμη και το αίμα τους για τον αγώνα. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα ονόματά των: Ιεροθέου Μαζιώτη, Χρυσοστόμου Τσόκωνος, Ιωακείμ Λούχια, Αναστασίου Κρητικού, Χαραλάμπους Παναγιωτοπούλου, Γρηγορίου Φωτίου, Ιωακείμ Μπεζεντού και Χρήστου Θεοχάρη. Όπως έγραφε χαρακτηριστικα ο αείμνηστος Μητροπολίτης Νικαίας Γεώργιος, «γέμιζε δάκρυα η αγία λαβίδα, όταν ο παπάς μετέδιδε τα Άγια των Αγίων στους φαντάρους». Είναι πολύ χαρακτηριστικό το βαρυσήμαντο μήνυμα της Ιεράς Συνόδου προς τον ελληνικό λαό, όπου μεταξύ άλλων έλεγε: «… Η Εκκλησία ευλογεί όπλα τα ιερά και πέποιθεν ότι τα τέκνα της πατρίδος ευπειθούν εις το κέλευσμα αυτής και του Θεού και θα σπεύσουν, εν μια ψυχή και καρδία, να αγωνισθούν υπέρ βωμών και εστιών και της ελευθερίας και τιμής και θα συνεχίσουν, ούτω, την απ’ αγώνων και θα προτιμήσουν τον ωραίον θάνατον από την άσχημον ζωήν της δουλείας…».

Η εθνική δράση των εκπροσώπων της Εκκλησίας συνεχίσθηκε αμείωτη και κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής, όταν οι ανάγκες περιθάλψεως του χειμαζομένου λαού πληθύνθηκαν. Την πρόνοια στρατευομένων διαδέχθηκε ο Ε.Ο.Χ.Α., στον οποίο οφείλουν την επιβίωσή τους χιλιάδες Ελλήνων. Ο προκαθήμενος της Εκκλησίας της Ελλάδος Αρχιεπίσκοπος Δαμασκηνός έσωσε από βέβαιο θάνατο πλήθος πατριωτών. Μεγάλη πατριωτική δράση ανέπτυξαν και άλλοι ιεράρχες, όπως οι μετέπειτα Δημητριάδος Δαμασκηνός, Τρίκκης Διονύσιος, Κυθήρων Μελέτιος και άλλοι, οι οποίοι υπέστησαν φρικτά μαρτύρια στα χέρια των Γερμανών Ναζί ή των Ιταλών φασιστών.

Σήμερα, καθώς μπήκαμε στο νέο ευρωπαϊκό Status και αναγκαστικά θα οδηγηθούμε σε ένα πολιτιστικό και πνευματικό συγκρητισμό των λαών της Ευρώπης, η Ορθοδοξία έχει πολλά να προσφέρει όχι μόνον στη διατήρηση της φυσιογνωμίας του εθνικού και πνευματικού μας βίου, αλλά κυρίως ως ζύμη στις

αναζητήσεις της Δύσεως. Η Ορθόδοξη Εκκλησία άλλως τε υπήρξε από την αρχή σημαντικός παράγων στη διαμόρφωση της πνευματικής ταυτότητας της Ευρώπης και του ευρωπαϊκού πολιτισμού.

Η Ορθοδοξία, που είναι το χριστιανικό μέτρο, δεν αποτελεί μια παρελθοντολογική έννοια, αλλά είναι η δυναμική μεταμόρφωση του εκάστοτε παρόντος. Έχοντας δικά της δοκιμασμένα κριτήρια ηθικής και βιοθεωρίας καλεί τον άνθρωπο της κάθε εποχής να την ακολουθήσει, για να του προσφέρει πληρότητα και ποιότητα ζωής, σωστό κοσμοθεωριακό προσανατολισμό και πραγματική λύτρωση από την ανεστιότητα του παρόντος, τον πόνο και τον θάνατο.

Πηγή: «Ενατενίσεις», Περιοδική Έκδοση Ιεράς Μητροπόλεως Κύκκου και Τηλλυρίας